

УКРАЇНСЬКА МОДЕЛЬ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Стаття 46 Конституції України гарантує громадянам право на соціальний захист щодо отримання пенсії на рівні, не нижчому від прожиткового мінімуму, встановленого законом, якщо вона є основним джерелом його існування.

Стан сучасної економіки в Україні, демографічні процеси, пов'язані зі старінням населення, виявили неспроможність лише солідарної системи державного пенсійного страхування забезпечити гідні пенсійні виплати громадянам, і це свідчить про **актуальність** проблеми реформування вітчизняної пенсійної системи.

Тому в Україні прийнята модель проведення пенсійної реформи шляхом поступового запровадження трирівневої пенсійної системи:

- рівень 1 — загальнообов'язкова солідарна система;
- рівень 2 — загальнообов'язкова накопичувальна система;
- рівень 3 — добровільна недержавна пенсійна система.

Основні завдання та цілі пенсійної реформи:

- підвищити рівень життя пенсіонерів;
- встановити залежність розмірів пенсій від величини заробітку і трудового стажу;
- забезпечити фінансову стабільність пенсійної системи;
- заохотити громадян до заощадження коштів на старість;
- створити ефективнішу та більш дієву систему адміністративного управління в пенсійному забезпеченні.

Структура запропонованої пенсійної трирівневої системи України:

Перший рівень — солідарна система забезпечує базовий дохід людини після виходу на пенсію. В солідарній системі пенсії можуть

бути фіксованого розміру (і фінансованими з державного бюджету) або мати розмір, що залежить від величини заробітку і трудового стажу (пенсію визначають за відповідною формулою, яка враховує згадані два показники).

Іноді солідарні системи називають системами "виплатою пенсій з поточних надходжень (pay-as-you-go)", оскільки внески нинішніх працівників спрямовують на виплату пенсій сьогodнішнім пенсіонерам. Залежно від чисельності платників внесків і чисельності пенсіонерів, існують системи таких видів:

- частково фондowana (після виплати поточних пенсій залишаються кошти для інвестування);

- нефондова (сума отриманих внесків приблизно дорівнює сумі, потрібній для виплати пенсій);

- система з дефіцитом (загальна сума пенсій перевищує суму надходжень від сплати внесків. Цю різницю покриває державний бюджет). Чинна система пенсійного забезпечення в Україні є солідарною системою, де виплати фінансують тільки за рахунок поточних надходжень. Нині в цій системі виник дефіцит коштів, якого повинен покривати державний бюджет. Передбачено, що після реформування солідарна система стане частково фондovаною.

Другий рівень — накопичувальна система пенсійного забезпечення складають обов'язкові заощадження на накопичувальних пенсійних рахунках. Останнім часом більшість країн під час здійснення пенсійної реформи передбачали створення другого рівня — обов'язкової накопичувальної системи. Працівники або роботодавці від їхнього імені (а в деяких системах — також самозайняті особи) сплачують внески до накопичувального пенсійного фонду. Ці внески обліковують на індивідуальних

пенсійних рахунках кожного учасника. Накопичені внески інвестують, і після виходу на пенсію учасник отримує право на одержання пенсії, яку обчислюють з накопиченої суми внесків та інвестиційного доходу, облікованих на його рахунку. Такий підхід докорінно відрізняється від нинішньої солідарності системи, де розмір пенсій обчислюють за встановленою формулою.

Обов'язкову накопичувальну складову частину пенсійного забезпечення створюють для досягнення таких цілей:

Заохочення працівників до заощадження коштів протягом трудової діяльності. Уряд країни може запровадити обов'язкове заощадження коштів працівників. Завдяки цьому в похилому віці вони не потребуватимуть соціальної допомоги.

Збільшення заощаджень для фінансування економічного розвитку. Накопичувальна система може допомогти відновити внутрішні заощадження, потрібні для економічного зростання в країні.

Підвищення ефективності адміністративного управління системою пенсійного забезпечення за рахунок передачі недержавним компаніям функцій адміністративного управління та управління пенсійними активами.

Запобігання політичному тиску у сфері пенсійного забезпечення. Нерідко уряд приймає рішення про зменшення внесків чи підвищення пенсій напередодні виборів. Такі дії можуть призвести до дестабілізації пенсійної системи в майбутньому.

В процесі здійснення пенсійної реформи в Україні обов'язкову накопичувальну систему впроваджуватимуть тільки після поліпшення загальної економічної ситуації в країні і створення належної регулятивної й адміністративної систем.

Третій рівень — система недержавного пенсійного забезпечення або добровільні схеми. Перший та другий рівні є обов'язковими складовими частинами пенсійного забезпечення. Однак у міру зростання заробітної платні у громадян може з'явитися більше вільних грошей і виникнути бажання робити додаткові заощадження на старість. Роботодавці теж можуть спрямувати частину свого прибутку на створення добровільних пенсійних схем для своїх працівників. Реалізувати ці задуми можна різними способами.

Схеми, що їх засновують роботодавців багатьох країнах роботодавці створюють для своїх працівників пенсійні фонди на добровільних засадах. За одними схемами, внески від імені працівника сплачує роботодавець, за іншими — внески сплачують і роботодавець, і працівник.

Так само, як і в межах другого рівня, тут можуть спрацьовувати схеми з визначеними внесками (де передбачено запровадження індивідуальних накопичувальних пенсійних рахунків) або схеми з визначеними виплатами (обчисленими за допомогою формули, що враховує величину заробітку). Роботодавці віддають перевагу схемам з визначеними внесками, які вимагають менших адміністративних витрат і є зрозумілішими пересічним громадянам. Однак за такої схеми:

- роботодавець не обіцяє певного розміру пенсії;
- розмір пенсії, яку отримає працівник, залежить від загальної суми внесків та інвестиційного доходу, накопичених за час участі в пенсійній програмі. У країнах, які вперше створюють свою добровільну накопичувальну систему, переважно впроваджують лише схеми з визначеними внесками. Адже тоді можна уникнути труднощів фінансового прогнозування, якого вимагають добровільні схеми з

визначеними виплатами.

Внески до накопичувальної системи за схемами з визначеними внесками та інвестиційний дохід від таких внесків звільняють від оподаткування. Не підлягають оподаткуванню також внески за схемами з визначеними виплатами та інвестиційний дохід фонду. Однак зазвичай податкове законодавство встановлює верхню межу для суми внесків, на які поширюються податкові пільги. Натомість пенсійні виплати та зняття коштів з рахунку підлягають оподаткуванню.

Іншою формою заощаджень у межах третього рівня є відкриття індивідуальних рахунків у кредитно-фінансових установах або участь в інвестиційних фондах за ініціативою окремої особи. Громадянин може відкрити ощадний рахунок у банку, вступити до створеного у встановленому порядку інвестиційного фонду відкритого типу або укласти зі страховою організацією угоду про індивідуальне пенсійне страхування. Не в кожній країні дозволено використовувати всі згадані способи інвестування. А дозволені способи вимагають схвалення податкових органів, оскільки на пенсійні внески поширюються податкові пільги.

Висновком до наведеної моделі можуть бути відповіді на питання — навіщо ж створюють трирівневу систему пенсійного забезпечення?

По-перше, щоб гарантувати мінімальний рівень пенсійного забезпечення всім працівникам (рівень 1 — солідарна система).

По-друге, щоб встановити чіткі права власності через обов'язкові накопичувальні рахунки (рівень 2 — обов'язкова накопичувальна система).

По-третє, щоб створити умови для накопичення додаткових

пенсійних заощаджень на добровільних засадах у міру зростання грошових надходжень (рівень 3 — добровільна система заощаджень).

По-четверте, щоб встановити залежність розміру пенсії від сплачених внесків.

У випадку введення трирівневої пенсійної системи громадяни почнуть краще усвідомлювати власну відповідальність за свої пенсійні заощадження і сумлінно виконуватимуть свої обов'язки щодо сплати внесків на всіх рівнях.

Викладену концепцію здійснення пенсійної реформи в Україні складено з урахуванням європейського досвіду переваг трирівневої системи пенсійного забезпечення. Концепція пенсійної реформи закладена в Законі України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» № 1058-IV від 09.07.2003, який передбачає заміну однорівневої солідарної системи державного пенсійного страхування на трирівневу, у якій солідарна доповнюється двома рівнями накопичувальної системи: другим – обов'язковим, та третім – добровільним. Добровільна система регулюється Законом України «Про недержавне пенсійне забезпечення» № 1058-IV від 09.07.2003. Проте, становлення та впровадження останнього Закону ще не завершено, оскільки ще не створена передбачена прикінцевими положеннями цього Закону належна правова база для діяльності інших суб'єктів пенсійного забезпечення: страхових компаній та банків.

Галахова О.В. Українська модель пенсійного забезпечення / О.В. Галахова //Сучасні національні економічні моделі: проблеми та перспективи розвитку.: матеріали III міжнародної науково-практичної коференції (24 грудня 2010р.). - Сімферополь: Кримський інститут бізнесу, 2010. - С. 106-108.